

4. ÜNİTE ANAHA TLARIYLA İSLAM AHLAKI

KAVRAMLAR

Ahlak, terbiye, marifet, muhabbet, tazim, ubudiyet, teslimiyet, tövbe, takva, havf, recâ, salavat.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. İsrâ suresi 23-39. ayetleri Kur'an-ı Kerim mealinden bularak defterinize yazınız.
2. Ahlak, terbiye, marifet, ubudiyet ve takva kavramlarını sözlükten bularak defterinize yazınız.
3. İslam dininin temel kaynaklarının neler olduğunu araştırarak defterinize yazınız.
4. Bir Müslümanın diğer insanlara karşı temel vazifeleri nelerdir? Fikirlerinizi defterinize yazınız.

1. İslam Ahlakının Gayesi ve Konusu

“Güzel ahlaklı insan” ifadesi kimler için kullanılır?

İslam kelimesi sözlükte “kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak, barış yapmak” anlamlarındaki Arapça s-l-m (silm) kökünden gelmektedir. Terim olarak ise İslam; Yüce Allah’ın vahiy yoluyla son peygamber Hz. Muhammed’e gönderdiği emir, yasak, öğüt ve kuralların yer aldığı son dinin adıdır. İslam’ı kabul eden kişi şirkten uzaklaşıp, Allah’ın (c.c.) birliğini ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamber oluşunu kabul eder. Allah’ın (c.c.) emrine ve peygamberin sözüne uyarak yaşamaya çalışır.

İslam, aynı zamanda ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem’den (a.s.) beri peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi dinlerin ortak adıdır. Bu gerçek Kur’an-ı Kerim’de “**Şüphesiz Allah katında din İslam’dır...**”¹ buyrulmaktadır. İlahi olma özelliğini yitirmeden önce bu dinlerde; Allah’ın (c.c.) birliği, ölümden sonra ahiretin varlığı gibi inanç esasları; namaz, oruç gibi ibadet mevzuları; aile, komşuluk, ticaret gibi muamelat hususları ve doğruluk, adalet gibi ahlak konuları yer almıştır.

İslam dini evrensel bir dindir. Bu yönüyle kıyamete kadar hükmü geçerli olup tüm zamanları ve tüm insanları muhatap alan ilkeler koymuştur. İslam dini iman, ibadet, muamelat ve ahlak alanlarından oluşur. Ahlak, bütün bu alanlardaki temel ilkelerin bir hayat tarzına dönüşmesidir.

Arapça bir kelime olan ahlak, hulk ve hulûk kelimelerinin çoğuludur. Huy, yaratılıştan gelen özellikler, yapı, mizaç, karakter, kişilik ve alışkanlık gibi anlamlara gelir. Kavram olarak ise insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikler, huylar ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar bütünüdür.

Görsel 33: Es-Salam hattı

NOT EDELİM

“Ey Allah’ım! Kalbimi İslam üzerine sabit kıl. Ben, Rab olarak sana, din olarak İslam’a razı oldum...” (Tirmizî, Deavât, 89.)

Görsel 34: Edepli olmak İslam ahlakının bir gereğidir.

¹ Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.

Ahlak kavramı genel anlamda iyi ve kötü huyları, fazilet ve reziletleri ifade etmek üzere kullanılır. Özeldede ise iyi huylar ve faziletli davranışlar hüsnü'l-huluk (güzel huylar/ahlak); kötü huylar ve fena hareketler ise sū'l-huluk (kötü huylar/ahlak), terimleriyle ifade edilir. Ayrıca ahlakla ilişkili olarak yeme, içme, sohbet, yolculuk gibi günlük hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına edep veya âdâb da denilmiştir. İslami literatürde edep terimi ilk dönemlerden itibaren özel davranış alanları hakkında kullanılmıştır. Ahlak ise tutum ve davranışların kaynağı mahiyetindeki ruhi ve manevi melekelerle, insanın ruhi olgunluğunu sağlamaya yönelik bilgi ve düşünce alanını ifade eder.²

“İslam ahlakı” terimi, Allah’ın (c.c.) birliğini esas alarak Kur’an ve sünnetin ortaya koyduğu prensiplere göre yaşamayı ifade eder. Bu yönüyle İslam ahlakı, takvayı temel alarak ferdi ve sosyal alanlarda İslam’ın öğretilerini, Peygamberimizin tebliğ ettiği ve yaşadığı şekilde uygulamaya çalışmanın adıdır. Buna göre insanlara karşı müsamahakar, iyi, dürüst, adaletli ve güvenilir olmak; anne ve babaya iyi davranmak, komşu, dost ve akrabalarla iyi geçinmek İslam ahlakını benimsemenin bir gereğidir. Kısaca İslam ahlakı insanın Rabbiyle, diğer insanlarla ve bütün varlıklarla kurduğu ilişkilerde tutum ve davranışlarını düzenler.

İslam ahlakı, insanın yaratılışına uygun bir hayat sürmesini hedefler. Çünkü insan ahsen-i takvim üzere (en güzel biçimde) yaratılmıştır.³ Bu yaratılışın istenilen doğrultuda devam etmesi için insanın kötülük ve çirkinliklerden uzak durması; iyilik ve güzellikleri yaşaması gerekir.

Yüce Allah, Hz. Muhammed’i (s.a.v.) insanlığa en güzel örnek olarak sunmuştur. O, doğruluk, adalet, merhamet, yardımlaşma, sabır, güven, kardeşlik, komşuluk, fedakârlık gibi hayatımıza istikamet çizen bütün davranışlarda insanlığa örnektir. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de, Peygamberimize hitaben **“Sen elbette yüce bir ahlaka sahipsin.”**⁴ buyrulurken insanlara hitaben de **“Andolsun, Allah’ın Resulünde sizin için; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”**⁵ buyurulmuştur. Ayrıca Hz. Aişe (r.a.), kendisine Peygamberimizin ahlakını soran bir sahabiye **“Onun ahlakı Kur’an’dı.”**⁶ diye cevap vermiştir. Bu yönüyle İslam ahlakı, Kuran-ı Kerim’i ve Kur’an-ı Kerim’in en güzel uygulayıcısı Peygamberimizin sünnetini insanın düşünce ve davranışlarının merkezine almasını gerektirir. Peygamberimiz **“Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim.”**⁷ buyurarak gönderiliş amacının ahlaklı bireyler ve ahlaklı toplumlar oluşturmak olduğunu açıklamıştır.

İslam ahlakının gayesi, insanın hayır yönündeki davranışları tercih etmesini ve şer olan davranışlardan kaçınmasını sağlamaktır. Çünkü

NOT EDELİM

Peygamber Efendimiz Hz. Aişe (r.a.) validemize şu şekilde dua etmeyi öğretmiştir:

“Allah’ım! Şüphesiz ben senden hayrın her çeşidini isterim, dünya için olanı da ahiret için olanı da bilemediğimi de bilemediğimi de. Dünyada ve ahirette bildiğim ve bilmediğim şerrin hepsinden sana sığınırım.

Allah’ım! Peygamberinin senden istediği her çeşit hayrı ben de isterim ve onun sana sığındığı şerlerden ben de sana sığınırım.

Allah’ım! Şüphesiz ben senden cenneti ve beni cennete yaklaştıran söz ve amelleri istiyorum. Cehennem ateşinden ve beni ona yaklaştıran söz ve davranışlardan sana sığınıyorum. Senden benim hakkımda hükmettiğin her kaza ve kaderi hayırlı kılmanı diliyorum.”

(İbn Mâce, Dua, 4.)

² Mustafa Çağrırcı, “Ahlak”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s.1.

³ Tin suresi, 4. ayet.

⁴ Kalem suresi, 4. ayet.

⁵ Ahzâb suresi, 21. ayet.

⁶ Müslim, Müsafirîn, 139.

⁷ Muvatta, Hüsnü'l-huluk, 1.

insanın fiilleri, sonuçları itibariyle hayır veya şer olarak değerlendirilir. Fiillerin hayır ve şer olarak nitelendirilmesi Allah'ın (c.c.) bu konulardaki hükümleri ve Peygamberimizin sözleriyle netlik kazanır. İnsan aklı ise bunları kavrama ve bulma yeteneği ile donatılmıştır. Allah (c.c.), hayrı mükâfatlandırarak, şerri ise cezalandıracaktır. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de **“Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisindedir ve kim kötülükte bulunursa zararı kendisindedir...”**⁸ buyrulurak ifade edilmiştir.

İslam ahlakı, insan davranışlarını güzelleştirmeyi, insanı doğruya ve iyiye yönlendirmeyi amaçlar. İnsanın kötülüklerden kaçınıp, iyiliklere yönelmesi bir meleke haline geldiğinde bu özellik artık o kimse için bir karaktere dönüşür. Bu durum geçici olmayıp süreklilik gösterdiğinde ahlaki erdem sayılır. “Taşı delen suyun gücü değil damlaların sürekliliğidir.” sözü dilimize yerleşmiştir. Bu konuyu Peygamberimiz de *“Amellerin en hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır.”*⁹ buyurarak dile getirmiştir.

Dinin temel gayesi olan insanların dünya ve ahiret mutluluğunu (saadet-i dareyn) sağlamak, İslam ahlakının da gerçekleştirmek istediği nihai gayedir. Bu yönüyle İslam ahlakı takva, hikmet, adalet, iffet gibi temel faziletler yoluyla insanları hem bu dünyada hem de ebedi hayatta saadete ulaştırmayı hedefler.

İslam ahlakı “Neyi, nasıl yapmalıyız?” sorusuna cevap vermeye çalışır. İnsanın uyması gereken kural ve prensipleri açıklar. Özgürlük ile sorumluluk sınırını, hak ile batıl ayrımını, cesaret ile korkaklık çizgisini, savurganlık ile cimrilik dengesini anlatır. Bütün bunlar İslam ahlakının konusunu oluşturur. İslam ahlakında iyi-kötü, fazilet-rezilet, ifrat-tefrit, itidal, edep başlıkları insan davranışlarına bakan yönü itibariyle ele alınır. Yüce Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda iyinin ve kötünün neler olduğu belirtilir.

Sonuç olarak ahlak, ancak Allah'ın (c.c.) emirleri doğrultusunda yönlendirildiği takdirde güzel ahlak olur. Ahlaki olarak iyi olan şeyler Allah'ın (c.c.) emrettikleri, kötü olan şeyler ise Allah'ın (c.c.) yasakladıklarıdır.

Görsel 35: İslam ahlakı bize “Neyi, nasıl yapmalıyız? sorularının cevabını verir.

OKUYALIM – YORUMLAYALIM

Aşağıdaki ayetleri okuyarak ahlaki değerler açısından yorumlayınız.

İsrâ suresi 23-39. ayetler:

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.

Onlara merhametle ve müsamaha ile kol kanat ger. “Rabb'im! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster” diyerek dua et.

⁸ Fussilet suresi, 46. ayet.

⁹ Buhârî, Libas, 43.

Kalplerinizdekini en iyi bilen Rabbinizdir. Eğer iyi olursanız bilirsiniz ki Allah kendisine yönelenleri bağışlayıcıdır.

Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma!

Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da Rabbine karşı çok nankördür.

Eğer sen kendin dahi Rabbinden umduğun bir lütfu beklemek durumunda (ihtiyaç içinde) olduğun için onlara ilgi gösteremiyorsan, hiç değilse kendilerine rahatlatıcı bir söz söyle!

Eli sıkı olma, ölçüsüzce eli açık da olma; sonra kınanacak, kendi kendine hayıflanacak duruma düşersin!

Rabbin rızık dilediğine bol bol verir de kısar da. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, onları görmektedir.

Fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızıkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahdır.

Zinaya yaklaşmayın! Çünkü o hayasızlıktır, çok kötü bir yoldur.

Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın. Bir kimse haksızlıkla öldürülürse velisine yetki verdik; ancak o da öldürme hususunda haksızlığa sapmasın; çünkü o, yeterince yardıma mazhar olmuştur.

Rüşdüne erinceye kadar yetimin malına, onun yararına olmadıkça el sürmeyin. Ahde vefa gösterin; çünkü ahid sorumluluk doğurur.

Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha iyidir hem de sonucu daha güzeldir.

Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.

Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma! Ne yeri yarabilir ne de dağlarla boy ölçüşebilirsiniz.

Bütün bunların kötülüğü, Rabbinin katında istenmeyen şeyler olmasıdır.

İşte bunlar, rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah'tan başka tanrı tanıma; sonra kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın."

OKUYALIM – DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki hadisleri okuyarak güzel ahlakın önemi açısından değerlendiriniz.

- "Allah'ım! Bozgunculuktan, münafıklıktan ve kötü ahlaktan sana sığınırım." (Ebû Dâvûd, Vitr, 32.)
- "...Allah'ım! Beni sana şükreden, seni zikreden, senden çekinen, sana karşı itaatkâr olan, sende huzur bulan biri eyle. Rabb'im! Tövbemi kabul et ve kusurlarımı yok et. Duamı kabul et, delimi sağlam kıl, kalbime hidayet ver, dilimi doğrult, kalbimden bütün kötü huyları çıkar." (Ebû Dâvûd, Vitr, 25.)
- "Her dinin bir ahlakı (karakteri, özü) vardır. İslam'ın ahlakı da hayâdır." (İbn Mâce, Zühd, 17.)
- "Mümin, ne insanları karalayan, ne lanet eden, ne kaba ve kötü sözlü, ne de hayâsız birisidir." (Tirmizî, Birr, 48.)
- "Cimrilik ve kötü ahlak asla bir müminde bulunmaz." (Tirmizî, Birr, 41.)

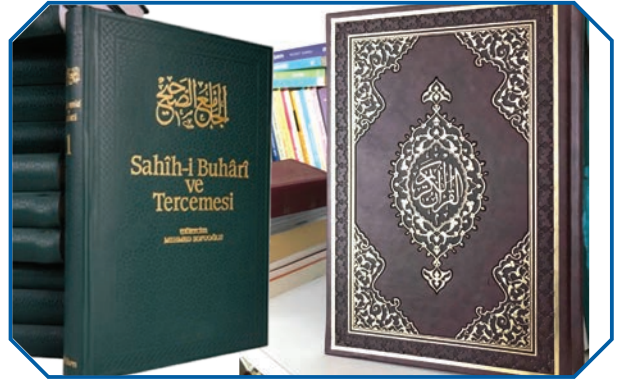
- “Malayaniyi (kendisini ilgilendirmeyen şeyleri) terk etmesi, kişinin iyi Müslüman olduğundandır.” (Müslim, İmân, 65.)
- “Çirkin söz ve davranışların İslam’da hiç yeri yoktur. Müslümanlığı en iyi olan insanlar, ahlakı en güzel olanlardır.” (İbn Hanbel, V, 100.)
- “Allah’ım! Benim yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlakımı da güzelleştir.” (İbn Hanbel, I, 403.)
- “Kim İslam’da güzel bir davranışa öncülük ederse hem (kendi yaptığı için) sevabını, hem de kendisinden sonra o işi yapanların sevaplarını alır. Üstelik onların sevaplarından da bir şey eksilmez. Kim de İslam’da kötü bir davranışa önyak olursa, hem kendi günahını, hem de kendisinden sonra onu yapanların günahını alır. Yine onların günahından da bir şey eksilmez.” (Müslim, Zekât, 69.)

2. İslam Ahlakının Kaynakları

Kur’an ve sünnetin hayatınızdaki yeri nedir?

Dinimizde her konuda olduğu gibi ahlak alanında da temel kaynaklarımız Kur’an ve sünnettir. Son ilahi kitap olan Kur’an-ı Kerim ve onu bizzat yaşayarak insanlara tebliğ eden Peygamber Efendimizin sünneti, Müslümanlar için itikat, ibadet, ahlak, muamelat, hukuk, siyaset gibi hayatın tüm alanlarında ilk başvurulacak kaynaklardır. İslam ahlakı hem teorik açıdan hem de pratik yönüyle Kur’an-ı Kerim ve sünnet temelleri üzerinde yükselir. Çünkü İslam ahlakında ele alınan her bir başlığın mutlaka ya Kur’an-ı Kerim’de ya da Peygamberimizin sünnetinde bir karşılığı vardır. Bu iki temel kaynak birbirini bütünleyerek İslam ahlakını oluşturur.

Kur’an-ı Kerim’de ahlaki davranış olarak övülen ve önerilen güzel huylar yanında yerilen ve uzak durulması tavsiye edilen kötü huy-lardan da bahsedilir. Yüce kitabımızda “**Şüphesiz ki sen, yüce bir ahlak üzeresin.**”¹⁰ ifadesiyle övülen Peygamber Efendimiz adeta “Canlı Kur’an” olarak ahlaki güzelliklerin tamamını hayatında yaşamış ve bizlere bu konuda da örnek olmuştur. Hz. Peygamber “*Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim.*”¹¹ hadisinde belirttiği üzere peygamberliğinin temel gayesini de ahlakın kemale erdirilmesi olarak ifade etmiştir.

Görsel 36: İslam ahlakının temel kaynakları Kur’an ve sünnettir.

Kitap ve sünnetin dinimizin iki temel kaynağı olması konusunda bütün Müslümanlar ittifak halindedir. Bu konuda pek çok ayet ve hadis vardır. Kur’an-ı Kerim’de “**...Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah’a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah’a ve Resul’e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir.**”¹² buyrulurken, Müslümanların bir konuda hüküm çıkarırken Kur’an’a ve sünnete başvurmaları gerektiği bildirilmiştir. Peygamber Efendimiz de “*Size iki şey bırakıyorum, onlara sim-*

¹⁰ Kalem suresi, 4. ayet.

¹² Nisâ suresi, 59. ayet.

¹¹ İmam Malik, Muvatta, Hüsnü’l-Huluk, 1.

sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşır mayacak sınız: Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti.”¹³ hadisinde hayatımızı istikamet üzere yaşayabilmemiz için Kur'an-ı Kerim'e ve sünnete sınımsıkı yapışmamız gerektiğini bizlere bildirmiştir.

Dinimizin bütün hükümlerinde olduğu gibi ahlaki ilkelerinde de Kur'an ve sünnet belirleyicidir. Kur'an-ı Kerim'de ihlas, takva, doğruluk, adalet, cömertlik, sevgi, ana-babaya iyilik gibi güzel huylar emredilmekte; riya, yalan, gıybet, rüşvet, cimrilik gibi kötü huylar da mü'minlerin uzak durması gereken günahlar olarak anlatılmaktadır. Peygamber Efendimiz de Kur'an-ı Kerim'de anlatılan güzel ve çirkin huyları hadislerinde açıklayarak, nasıl anlaşılması gerektiği konusunda ayetlerdeki emir ve yasakları tefsir etmektedir. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de gıybet etmek “**Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.**”¹⁴ ayetiyle yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz de gıybeti “*Kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır!*” şeklinde tarif etmiştir. Sahabilerden birinin, “Ya kardeşimde o söylediğim durum varsa ne dersiniz?” sorusuna ise, “*Söylediğin şey eğer onda varsa gıybet etmişsindir. Şayet yoksa ona iftira etmiş olursun.*”¹⁵ cevabını vererek gıybeti açıklamıştır.

Kur'an-ı Kerim'de yüzlerce ayet doğrudan ahlakla ilgilidir. Peygamber Efendimizin hadislerini bir araya getiren külliyatlarda edep, birr, hüsnü'l-huluk gibi başlıklar taşıyan bölümler de ahlak hadislerini içermektedir. İslam ahlakıyla ilgili yazılan eserlerin tamamında ahlak konuları öncelikle Kur'an-ı Kerim ayetleriyle ele alınmış, ardından konuyla ilgili hadislerle yer verilmiştir. Tüm faziletler ve reziletler ayetlere ve hadislerle göre anlatılmıştır.

DEĞERLENDİRELİM

“Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağır mayın. İmandan sora fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tövbe etmezse işte bu kimseler zalimlerdir.” (Hucurât suresi, 11. ayet.)

“Mü'minlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır.” (Ebû Davud, Sünnet, 15.)

“Kıyamet günü mü'minin mizanında güzel ahaktan daha ağır bir şey yoktur. Muhakkak ki Allah söz ve fiilleri çirkin kimselere son derece öfkelenir.” (Tirmizî, Birr, 62.)

“İyilik güzel ahlaktır. Kötülük ise içini huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediğin şeydir.” (Müslim, Birr, 14.)

“Nerede olursan ol, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlaka uygun biçimde davran!” (Tirmizî, Birr, 55.)

Yukarıdaki ayet ve hadisleri İslam'ın ahlaka verdiği önem açısından değerlendiriniz.

Bir mü'minin ahlaki bakımdan olgunlaşması ve imanını kemale erdirmesi için Kur'an-ı Kerim'deki emir ve yasaklara uyması gerekir. Bunu gerçekleştirebilmenin yolu ise sünnete uymayı

¹³ İmam Malik, Muvatta, Kader, 3.

¹⁵ Müslim, Birr, 70.

¹⁴ Hucurât suresi, 12. ayet.

bir hayat prensibi olarak benimsemekten geçer. Peygamber Efendimizin sünnetine uymak ve onun yolunu takip etmek, ahlaki erdemlere ulaşmak isteyen Müslümanlar için en istikametli ve en kolay yoldur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de **“De ki: ‘Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.’”**¹⁶ buyrulur. Allah'ın (c.c.) sevgisini kazanabilme yolunun peygambere uymaktan geçtiği belirtilmiştir. Bizler sünnete uymakla ve Hz. Peygamber'in hayatını öğrenmekle yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlar ve yaşarız. Çünkü Peygamberimiz hem Kur'an-ı Kerim'i en güzel şekilde yaşamış hem de en güzel şekilde açıklamıştır.

3. Ahlak ile Terbiye İlişkisi

Terbiyeli bir kişide bulunması gereken özellikler sizce nelerdir?

“Korumak, islah etmek, gözetmek, yükseltmek” anlamındaki r-b-v (rabv) kökünden türeyen terbiye, “çocuğu veya ekini besleyip büyütmek, geliştirmek” demektir. Değişme ve gelişme aslen tüm canlılarda görülebilen bir özelliktir. Ancak insan, zihinsel, bedensel ve ahlaki açıdan gelişmesi ve yetişmesi ile diğer tüm canlılardan ayrılır. Terbiyede insanın bu gelişimi, kendine has ilkeler, metotlar ve hedefler çerçevesinde ele alınır.¹⁷

Öğretim, insana çevresindeki nesnelere ve olaylar hakkında doğru bilgiler kazandırmayı hedefler. Hiç şüphesiz ki bu, insanın gelecekte dengeli ve tutarlı bir kişiliğe sahip olması ve topluma faydalı bir fert olması açısından gereklidir. Öğretim faaliyetlerinin doğru sonuçlar vermesi için, terbiye ile yönlendirilmesi ve sınırlarının belirlenmesi gerekir. Öğretim ile birlikte ahlakını ve karakterini de Rabbinin istediği biçimde şekillendiren insan, hem çevresine faydalı hem de Rabbinin rızasına uygun davranışlar sergileyen bir Müslüman haline gelir.

BİLGİ KUTUSU

Terbiye;

- “Bir şeyi en mükemmel derecesine ulaşıncaya kadar adım adım inşa etmek.” (Râğıb el-İsfahânî, el-Müfredât, “rbv” md.)
- “Bir şeyi derece derece geliştirerek kemaline ulaştırmak.” (Beyzâvî, Envâru't-Tenzil, I, 7.)

NOT EDELİM

Rab kelimesi sözlükte bir şeyi yetkinlik noktasına varıncaya kadar kademe kademe inşa edip geliştirmek manasına gelir.

Yüce Allah'ın güzel isminden biri olarak da “Terbiye eden, gözetip koruyan, nimet veren, islah edip geliştiren.” gibi anlamlara gelir.

¹⁶ Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.

¹⁷ bk. Ziya Kazıcı, Halis Ayhan, “Talim ve Terbiye”, Türkiye İslam Ansiklopedisi, C 39, s. 515.

Din güzel ahlaktır. Dolayısıyla eğitim ve ahlak arasında yakın bir ilişki vardır. Eğitim ve öğretim, tüm Müslümanlar için hayat boyu devam eden bir süreçtir. Peygamber Efendimiz “Kadın ve erkek her Müslümana ilim öğrenmek farzdır.”¹⁸ buyurarak bu hususa vurgu yapmıştır. Dolayısıyla her Müslüman hayatı boyunca gerek bilgisini gerekse ahlakını geliştirmelidir.

Eğitimin amaçlarından biri de ahlaklı bireyler yetiştirmektir. Bu açıdan bakıldığında insanları eğitmek ve terbiye etmek Kur’an-ı Kerim’in de temel amaçlarından biridir. Yüce kitabımızın açıklayıcısı ve insanlara en güzel örnek olan Hz. Muhammed (s.a.v.), terbiye konusunda da bize en güzel örnektir. Nitekim Peygamber Efendimiz “Beni Rabb’im terbiye etti ve ne güzel terbiye etti.”¹⁹ sözüyle terbiyenin asıl kaynağının Yüce Allah olduğunu vurgulamıştır.

Görsel 37: Kur’an bizi terbiye eder.

Sevgili Peygamberimiz “Ben ancak bir öğretmen olarak gönderildim.”²⁰ buyurmuştur. Aynı zamanda güzel ahlakın tamamlayıcısı olan Allah Resulü (s.a.v.)²¹, bu ifadeleriyle bize terbiye ile ahlak arasında kopmaz bir bağ olduğunu da hatırlatmaktadır. Gerçekten de terbiye ile ahlak, birbirini tamamlayan iki kavramdır. Güzel ahlaklı biri için “terbiyeli”, terbiyeli biri için de “ahlaklı güzel” denmesinin sebebi budur.

Eğitim ve öğretim bir toplumun gelişmesinde, kalkınmasında ve refahında çok önemli unsurlardır. İyi bir eğitim ve öğretim sayesinde her meslekten işinin ehli insanlar yetişebilir. Ancak ahlakı terbiye ile şekillendirilmediği zaman bu eğitim öğretim faaliyetleri istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Çünkü ahlakı değerlerden yoksun yetişen meslek erbabı, iş ahlakıyla örtüşmeyen davranışlar sergileyebilir. Onları bu tür davranışlardan alıkoyacak olan şey aldıkları terbiye ve bu terbiyenin kazandırdığı güzel ahlak olacaktır. Demek ki terbiye, eğitim ve öğretimi taçlandıran bir değerdir. O olmadan ferdin ve toplumun mutluluğa ve huzura kavuşması mümkün değildir.

Aile, çocuğun ilk ve temel eğitimini aldığı yerdir. Eğitim ve terbiye ailede başlar, okulda devam eder. Ailenin bu sorumluluğunu, Peygamber Efendimiz birçok kez vurgulamıştır. Bir hadisinde “Hiçbir baba, evlâdına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir.”²² buyurarak terbiyenin değerini bizlere öğretmiştir.

Terbiye, ancak merhametle verilebilir. Çünkü bir insanı terbiye etmek, onu güzel ahlakla ahlaklandırmak ancak sevgiyle, merhametle ve sabırla mümkün olabilir. Bunu da en güzel şekilde anneler ve babalar başarabilir. Bunu başarabilen anne babaların ne kadar büyük bir iş başardıkları ve haklarının ne kadar büyük olacağı Kur’an-ı Kerim’de bir dua ile şöyle ifade edilmektedir: “... Rabb’im! Tıpkı beni küçükken koruyup terbiye ettikleri gibi sen de onlara merhamet et.”²³

¹⁸ İbn Mâce, Mukaddime, 17.

¹⁹ Suyûtî, el-Câmiu’s-Sağîr, 1/14.

²⁰ İbn Mâce, Sünnet, 17.

²¹ bk. İmam Malik, Muvatta, Hüsnü’l-halk, 8; Ahmet b. Hanbel, Müsned, 2/381.

²² Tirmîzî, Birr, 33.

²³ İsrâ suresi, 24. ayet.

4. Allah'a Karşı Vazifelerimiz

Sizce insanın yaratılış amacı nedir?

Vazife; bir kimsenin yapmakla yükümlü olduğu iş, ödev ve görevlerdir. Akıl ve irade sahibi olması nedeniyle insanın yapmakla sorumlu olduğu dinî, ahlaki, hukuki ve toplumsal pek çok vazifesi vardır. Yüce dinimiz İslam, bu vazifeleri belirli ilkeler çerçevesinde düzenleyerek yapmaları gereken ödev ve görevleri insanlara bildirmiştir. Dinimizdeki emirler, yasaklar, farzlar, vacipler, helaller ve haramlar insanların vazifelerinin neler olduğunu açıklayan hükümlerdir. Bu sayede Müslümanlar inanç, ibadet ve ahlak bütünlüğü içinde hayatlarını sürdürürler. Müslümanlar vazifelerini yerine getirdiğinde Allah'ın (c.c.) sevgi ve rızasını kazandıkları gibi iç dünyalarında da mutlu ve huzurlu olurlar.

NOT EDELİM

Yüce dinimiz İslam'da haklar genel olarak; Allah'ın (c.c.) hakları (hukukullah) ve kulların hakları (hukuk-u ibâd) olarak sınıflandırılmıştır. Her iki hak türüne de riayet etmek ve hak sahiplerine haklarını vermek Müslümanların temel vazifesidir.

Sorumluluklarımızı yerine getirmemiz; üzerimizde hakkı olanların haklarını ödememiz olarak da kabul edilir. Bu açıdan bakıldığında; başta Yüce Yaraticımız Allah'a (c.c.) olmak üzere; Peygamberimize, Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'e, kendimize ve diğer insanlara karşı yerine getirmemiz gereken vazifelerimiz vardır.

DÜŞÜNELİM

Muâz (r.a.) anlatıyor:

"... Resûlullah, "Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkını ve kulların Allah üzerindeki hakkını bilir misin?" diye sordu. Ben, "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, Allah'a kulluk/ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine ortak koşmayan kimselere azap etmemesidir..." (Buhârî, Cihâd, 46.)

Yukarıdaki hadise göre, Yüce Allah'ın üzerimizdeki haklarının neler olduğunu düşününüz?

Her şeyimizi borçlu olduğumuz ve üzerimizdeki bütün hakların sahibi olan Rabb'imiz Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine iman etmek; hiçbir şeyi O'na ortak koşmamak:

Yüce Allah, dünyayı ve içindeki her şeyi insan için yaratmıştır.²⁴ İnsanı ise kendisini bilip tanısın diye var etmiştir. Her insanın yaratılış amacı ve buna bağlı olarak da ilk vazifesi; Yarattıcısı ve Rabbi olan Allah'ı (c.c.) bilip tanımak ve O'na yaraşır güzellikte bir kul olmaktır.²⁵ İnsanı yaratan Yüce Allah onu yalnız ve çaresiz bırakmamış; peygamberler ve kutsal kitaplar göndererek, yaratılış amacını gerçekleştirebilmesi için ona doğru yolu göstermiştir. Son Peygamber Hz.

²⁴ bk. Bakara suresi, 29. ayet.

²⁵ bk. Zâriyât suresi, 56. ayet.

Muhammed'in (s.a.v.) gönderilişiyile birlikte Allah'ın (c.c.) dini İslam, kıyamete kadar gelecek insanların her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiş, iman esasları, ibadetler, ahlaki ilkeler, iyiliğin ve hayrın yolları mükemmel bir şekilde açıklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'e göre gerçek iyilik; Allah'a (c.c.) iman etmek, ibadetleri yerine getirmek, bu bilinçle güzel bir ahlaka sahip olmak ve güzel davranışlar sergilemektir.²⁶

Kainatı yoktan var eden Yüce Allah'ın, varlığı için hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Kâinattaki her şey O'nun yaratmasıyla var olmuştur. O'nun dışındaki her şey var olabilmek ve varlığını sürdürebilmek için her an Allah'a (c.c.) muhtaçtır.²⁷ Rabb'imiz Allah (c.c.) birdir; eşi, benzeri, ortağı yoktur. "Tek Allah (c.c.) inancı" demek olan "tevhit inancı" dinimizin temelidir. Tevhidin zıddı olan şirk ise; Allah'tan (c.c.) başka varlıklara ilahi özellikler atfetmek, onları rab ve ilah kabul etmek demektir. Allah'a (c.c.) şirk koşmak, dinimizde en büyük günah olarak nitelenir. Kendisini bize tanıttığı şekliyle O'nun varlığına iman etmek asli vazifemizdir.

Görsel 38: Lafzatullah (Hattat: Arif VURAL)

LİSTELEYELİM

"Allah, O'ndan başka ilah yoktur; O, Hayy'dır, Kayyûm'dur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaet edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür." (Bakara suresi, 255. ayet.)

Yukarıda meali verilen Ayetel-Kürsi'yi okuyunuz ve Yüce Allah'ın ayette geçen isim ve sıfatlarını listeleyiniz.

²⁶ bk. Bakara suresi, 177. ayet

²⁷ bk. İhlas suresi, 2. ayet.

Allah'ı (c.c.) bilip, tanımak:

Allah'ı (c.c.) tanımak; **marifet** kavramıyla ifade edilir. Yüce Rabb'imizi isim ve sıfatlarıyla tanımaya çalışmak Müslümanın asli vazifelerindedir. Allah'ın (c.c.) marifetine ermenin ilk adımı O'na sağlam ve doğru bir şekilde iman etmektir. Mümin, iman nuru sayesinde Yüce Allah'ın ilahi mevcudiyetini ve yakınlığını hisseder. O'na olan marifeti arttıkça kul olmanın zevkini tadar, ibadetlerinde ve davranışlarında samimi ve ihlaslı olur. Allah'ı (c.c.) tanımak en büyük mutluluk ve sevinçtir.

YORUMLAYALIM

*"Men arefe nefsehû fekad arefe rabbehû"
"Nefsini bilen Rabbini bilir."*

Yandaki tabloda verilen veciz sözün anlamı üzerine düşünerek, kendimizi bilmek ile Rabb'imizi bilmek arasında nasıl bir bağlantı olabileceğini yorumlayınız.

Sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmek:

Dinimizde **ubudiyet** kavramıyla ifade edilen kulluk; Allah'a (c.c.) boyun eğmek, O'na gönülden bağlanmak ve sadece O'na kulluk etmek demektir. Allah'a (c.c.) samimi olarak kulluk edenler bunu ahlaki davranışları ve salih amelleriyle ortaya koyarlar. Kulluğun gereği olarak yerine getirilen vazifeler **ibadet** kavramıyla açıklanır. Bir Müslümanın yerine getirmesi gereken namaz, oruç, zekât, hac gibi "farz" ibadetler olduğu gibi; "nafile" adı verilen ve farzlar dışında yapılan ibadetler de vardır. İbadetler sayesinde kul, Rabbi olan Allah'a (c.c.) yakınlaşır. Manevi olarak kendini geliştirir. Gerçek mutluluğa ve huzura erer. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rabb'imiz, **"Ey huzura kavuşmuş nefis! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!"**²⁸ buyurmakta; has kullarını rızası ve cenneti ile müjdelemektedir.

YORUMLAYALIM

"Yüce Allah bir kudsî hadiste şöyle buyurur: 'Kim benim bir veli kuluma (dostuma) düşmanlık ederse, ben de ona harp ilân ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığınırsa muhakkak onu korur ve kollarım...'" (Buhârî, Rikâk, 38.)

Yukarıdaki kudsî hadise göre, Yüce Allah ile O'na gerçekten kul olanlar arasında nasıl bir ilişki vardır? Yorumlayınız.

²⁸ Fecr suresi, 27-30. ayetler.

Allah'a (c.c.) gerçek anlamda kul olan insan için asıl amaç sadece O'nun rıza ve sevgisini kazanmaktır. Böyle bir insanın her hareketi, her davranışı ibadete dönüşür. **"Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."**²⁹ ayetinde belirtildiği gibi her an Allah'ın (c.c.) zikriyle meşgul olur ve kalbini gaflete düşmekten korur.

Kulluğun bir alameti de Yüce Allah'a duyulan muhabbetir. Muhabbet, bir şeyi can-ı gönülden sevmek ve sevilen şeye bağlanmak demektir. Kur'an-ı Kerim'de, **"...Müminlerin Allah'ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir..."**³⁰ buyrulur bu sevgiye işaret edilir. Seven sevdiğinin hasretiyle her an onu razı etmenin gayreti içinde olur. Sevgili Peygamberimiz *"Kim Allah'a kavuşmayı arzu ederse, Allah da o kimseye kavuşmayı arzu eder. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da o kimseye kavuşmaktan hoşlanmaz."*³¹ buyurarak Yüce Allah'a olan muhabbetin kulluk açısından önemini açıklamıştır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Yüce Allah'ın isimlerinden biri olan "El-Vedûd" ismi, "en çok seven, en çok sevilen ve sevginin kaynağı" gibi anlamlara gelir. Dünya ve ahiret-teki bütün güzel ve temiz sevgilerin kaynağı Allah'tır (c.c.). Sevgiyi yaratan ve bu güzel duyguyu bizlere tattıran Yüce Rabb'imizdir.

"El- Vedud" yazılı bir hat ve tezhip çalışması.

Yüce Allah'ı tazim etmek de kulluk vazifelerimizdendir. **Tazim**; Allah'ın (c.c.) yücelik ve azametini kabul ve tasdik ederek O'nun karşısında saygılı ve edepli olmaktır. Allah'a (c.c.) olan ta'zim duygusu, O'nun dinine ve mukaddes değerlere de yansır. Tazim duygusuyla hareket eden Müslümanlar, İslam dininin şiarları (alametleri) kabul edilen ibadetlere, Kur'an-ı Kerim'e, camilere, ezana karşı son derece hürmetli davranırlar. Vatan, millet ve bayrak gibi değerlere karşı saygımız da Rabb'imize ve dinimize olan ta'zim duygusuyla ilgilidir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Fatih'in İstanbul'a girişi (Temsilî)

Aziz milletimizin İslam ile müşerref olduktan sonraki yegâne amacı "İlâ-yı Kelimetullah" yani "Allah (c.c.) isminin yüceltilmesi" olmuştur. Atalarımız bu gayeyle fetihler yapmışlar ve İslam dininin yayılmasına gayret etmişlerdir. Dinî ve millî değerlerin yüceltilmesi üzerine bir medeniyet kurmuşlar ve bunu Allah'a (c.c.) karşı bir vazife olarak görmüşlerdir.

²⁹ Ra'd suresi, 28. ayet.

³⁰ Bakara suresi, 165. ayet.

³¹ Buhârî, Rikâk, 41; Müslim, Zikir, 14.

Allah'a (c.c.) teslim olmak; emirlerini yerine getirip, yasaklarından kaçınmak:

İslam kelimesi, teslimiyet, barış ve kurtuluş gibi anlamlar içerir. İslam, Allah'a (c.c.) teslim olmak, bu dünyada barış ve huzur içinde yaşamak ve ahirette de kurtuluşa ermektir.

Teslimiyet, Yüce Allah'a gönülden bağlanmak demektir. Bir Müslüman her şeyiyle Allah'a (c.c.) bağlanır. O'nun verdiği görevleri yapmaya, yasakladığı şeylerden uzak durmaya çalışır. Allah'a (c.c.) teslim olan insan, O'nun koruması altına girer ve güven içinde yaşar. Allah'a (c.c.) tam teslimiyet; sağlam bir iman, Allah'ı (c.c.) tanımak ve O'na derin bir muhabbet beslemekle mümkündür.

Allah'a (c.c.) olan teslimiyet ve kul olma bilinci, kişinin takva ile hareket etmesini sağlar. Sakınma, korunma gibi anlamlara gelen **takva**; Allah'a (c.c.) karşı sorumluluklarımızın bilinciyle hareket etmek demektir. Takvanın başı küfre ve şirke düşmekten sakınmaktır. Daha sonra günah işlemekten ve dinen şüpheli şeylerden uzak durmak gelir. Takvanın ileri derecesi ise, Allah'tan (c.c.) uzaklaşmamıza neden olan her türlü duygu, düşünce ve davranışı terk etmek, kendimizi bunlardan korumaktır. Kulluğumuzun Allah (c.c.) katındaki değeri takvamız ölçüsündedir. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rabb'imiz, **"...Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır..."**³² buyurarak takvanın önemini hatırlatır.

Görsel 39: "Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz." (Hac suresi, 77. ayet.)

Bir Müslüman İslam dininin ona kazandırdığı kulluk ve takva bilinci sayesinde Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmede titiz ve özenli davranır. Yasaklarından da kaçınır. Sahih bir imanla O'na tam teslim olur, O'nun muhabbetini ve marifetini kazanmaya gayret eder. Dünya hayatının bir imtihan olduğunu asla unutmaz. Diğer canlıların ve insanların haklarına riayet eder, kimseye zulmetmez. Havf ve recâ dengesi içinde kulluk vazifelerini yerine getirir. **Havf**; Allah'tan (c.c.) korkmak demektir. Müslümanın Allah'tan (c.c.) korkması, O'na duyduğu ta'zim ve muhabbet nedeniyledir. Allah'tan (c.c.) korkan bir kul, yaptığı her şeyin hesabını vereceği bilinciyle hareket eder ve Allah'ın (c.c.) rızasını kaybetmekten ve O'nun azabına uğramaktan korkar. **Recâ** ise, ümitli olmak demektir. Bir Müslüman, **"De ki: "Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir."**³³ ayeti gereğince Allah'ın (c.c.) merhametinden, affından ve bağışlayıcılığından asla ümidini kesmez. Hata ve günahları olsa bile hemen tövbe eder. **Tövbe**; işlenen günahlardan pişman olup, Allah'tan (c.c.) af dilemek ve bir daha o günahı işlememeye gayret etmektir. Yüce Rabb'imiz, **"...Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever."**³⁴ buyurarak tövbe edip, günahlarından temizlenenleri sevdiğini bildirmiştir. Peygamber Efendimiz de bir hadisinde, **"Biriniz kaybettiği hayvanını bulduğu zaman ne kadar**

³² Hucurât suresi, 13. ayet.

³³ Zümer suresi, 53. ayet.

³⁴ Bakara suresi, 222. ayet.

³⁵ Müslim, Tevbe, 2.

seviniyorsa, muhakkak Allah da sizden birinin tövbesine bundan daha çok sevinir.”³⁵ buyurarak, tövbe edip Allah’a (c.c.) dönmenin önemini açıklamıştır. Sonuç olarak kulluğumuzu; korku ve ümit arası bir dengede, tövbe ederek, Allah’ın (c.c.) azabından yine O’nun merhametine sığınarak yaşarız.

5. Peygamberimize Karşı Vazifelerimiz

Allah’ın (c.c.) Peygamber Efendimizi bizlere en güzel örnek olarak sunması sizce ne anlama gelmektedir?

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), âlemlere rahmet olarak gönderilmiş son peygamberdir. Peygamberlik silsilesi onunla son bulmuş, bütün peygamberlerin ortak mesajı olan İslam dini, ona gönderilen Kur’an-ı Kerim’le kemale erdirilmiştir. Bu şekilde insanlara olan nimetini tamamlayan Yüce Rabb’imiz, hem dünyada mutluluğa hem de ahirette kurtuluşa ulaşmamız için Kur’an-ı Kerim’i bir hidayet rehberi ve Hz. Muhammed’i (s.a.v.) de uyulması gereken en güzel örnek olarak bizlere bildirmiştir.³⁶ Bir Müslümanın Allah’a (c.c.) karşı vazifeleri olduğu gibi O’nun emir ve yasaklarını bizlere tebliğ eden Peygamber Efendimize karşı da vazifeleri vardır. Bu vazifelerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Peygamberimize iman ederek Allah’tan (c.c.) getirdiklerini gönülden tasdik etmek:

Bir kişinin Müslüman olabilmesi için her şeyden önce Allah’a (c.c.) ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Allah’ın (c.c.) kulu ve resulü olduğuna iman etmesi gerekir. Çünkü iman, dinle ilgili konularda her şeyin başında gelir. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de **“Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü’minler de (iman ettiler). Her biri; Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: “Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.” Şöyle de dediler: “İşittik ve itaat ettik. Ey Rabb’imiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır.”**³⁷ buyurulmaktadır. Bizler bu ayette belirtildiği üzere iman edilmesi gereken şeylere samimi bir şekilde iman ederiz ve yine ayetteki ifadeyle “işittik ve itaat ettik” diyerek iman esaslarını gönülden tasdik ederiz.

Müslümanlar olarak peygamberlik öncesinde bile içinde yaşadığı toplum tarafından Muhammedü’l-Emin olarak bilinen Peygamber Efendimizi, Allah’ın (c.c.) son elçisi olarak kabul ederiz. Onun sadık ve güvenilir bir resul olduğunu tasdik eder, Allah’tan (c.c.) getirdiği vahye iman ederiz. Bu yönüyle Peygamberimize karşı vazifelerimizin ilkinin Hz. Muhammed’i (s.a.v.) Allah’ın (c.c.) peygamberi olarak tanımak ve haber verdiği konuların tamamını tasdik ederek yaşamak olduğunu biliriz.

Görsel 40: Peygamber Efendimizin doğup büyüdüğü Mekke’den geçmekte kalan bir görünüm.

³⁶ bk. Enbiya suresi, 107. ayet; Ahzâb suresi, 21, 40. ayetler; Maide suresi, 3. ayet; Bakara suresi, 2. ayet.

³⁷ Bakara suresi, 285. ayet.

Peygamberimizin tebliğ ettiği hükümlere samimiyetle teslim olmak:

Hz. Muhammed'i (s.a.v.) son peygamber olarak bilip iman etmek yanında onun dindeki yerini ve önemini kavramak da temel vazifelerimizdendir. Çünkü Peygamber Efendimizin din olarak tebliğ ettiği hususlara itaat etmek ve tam bir teslimiyetle uymak gerekir. Bu konuda **“Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.”**³⁸ ayeti Peygamber Efendimizin dindeki yerini ve onun verdiği hükümlere tam bir teslimiyetle bağlanmamız gerektiğini bildirmektedir.

Teslimiyet; içtenlikle ve gönülden boyun eğerek kabul etmek, itirazsız bir şekilde itaat etmektir. Peygambere teslimiyet ise, onun getirdiği dini hükümlerin hak ve gerçek olduğuna samimi bir şekilde inanmak, onu haber verdiği hususların tamamında tasdik ederek, bildirdiklerine itaat etmektir. Kur'an-ı Kerim'de **“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.”**³⁹ ayetinde olduğu gibi pek çok ayette peygambere itaat emredilmekte, herhangi bir anlaşmazlık durumunun çözümünde Müslümanlar Kur'an'a ve sünnete yönlendirilmektedir.

Peygambere itaat etmek Müslümanlar için temel sorumluluklardandır. Çünkü itaat imanla alakalıdır ve Resule itaat, imanın gereğidir. Bu konuda **“... İnanıyorsanız Allah'tan sakının, aranızdaki münasebetleri düzeltin, Allah'a ve peygamberine itaat edin.”**⁴⁰ ayetiyle **“Aralarında hüküm vermek için Allah'a ve Resulüne davet edildiklerinde, mü'minlerin söyleyeceği söz ancak, “işittik ve iman ettik” demeleridir. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”**⁴¹ ayetinde peygambere itaat emredilmektedir. **“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın.”**⁴² ayetinde ise Allah'a (c.c.) ve Peygamberine itaat etmeyenlerin amellerinin boşa gideceği uyarısı yapılmaktadır.

Peygamberimize hürmet etmek ve onu herkesten çok sevmek:

Peygamber Efendimize karşı vazifelerimizden biri de ona hürmet etmek ve muhabbet beslemektir. Peygambere hürmetsizlik etmek ve onu incitici davranışlarda bulunmak Kur'an-ı Kerim'de ağır ifadelerle eleştirilmiştir.⁴³ Ona hürmet etmek ve sevmek ise hem övülmüş hem de bir sorumluluk olarak dile getirilmiştir. Yüce Rabb'imiz Kur'an-ı Kerim'de mü'minlere seslenerek **“Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırduğunuz gibi, Peygambere yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider.”**⁴⁴ buyurmuş ve peygambere hitap ederken bile özen gösterilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bir başka ayette ise **“Müminlerin, Peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir...”**⁴⁵ buyurarak peygamber sevgisinin Müslümanlar için kendi canlarından bile ileri bir düzeyde olması gerektiğini bildirmiştir. Peygamber Efendimiz de **“Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz, ben kendisine anasından, babasından, evladından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça gerçek anlamda iman etmiş olamaz.”**⁴⁶ buyurarak sevgi konusunun imanla alakalı oluşuna ve önemine dikkat çekmiştir.

³⁸ Nisâ suresi, 65. ayet.

³⁹ Nisâ suresi, 59. ayet.

⁴⁰ Enfal suresi, 1. ayet.

⁴¹ Nûr suresi, 51. ayet.

⁴² Muhammed suresi, 33. ayet.

⁴³ Ahzâb suresi, 57. ayet; Tevbe suresi, 61. ayet.

⁴⁴ Hucurât suresi, 2. ayet.

⁴⁵ Ahzâb suresi, 6. ayet.

⁴⁶ Buhârî, İman 8.

Kur'an-ı Kerim'de **“Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.”**⁴⁷ ayetinde belirtildiği gibi Peygamber Efendimiz ümmetini çok sever ve mü'minlerin başına herhangi bir sıkıntı gelmesine çok üzülürdü. Bizler de Peygamberimizi çok sevmeli, teslimiyetle ve muhabbetle onun yoluna girmeli ve onun ahlakıyla ahlaklanmaya özen göstermeliyiz.

Peygamberimizin sünnetine uymak ve her konuda onu örnek almak:

Sünnet, izlenen yol, örnek alınan uygulama ve gidişat demektir. Sünnet kısaca Peygamber Efendimizin hayat tarzıdır. Peygamberimizin sünneti dinimizde Kur'an-ı Kerim'le birlikte temel kaynağımızdır. Sünnete uymak ve Peygamberimizin örnekliliğine göre dini yaşamak Müslümanlar için zorunlu bir tercihtir. Çünkü Rabb'imiz Kur'an-ı Kerim'de **“Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”**⁴⁸ ayetiyle Peygamber Efendimizi bizlere en güzel örnek olarak takdim etmektedir.

Allah'ın (c.c.) sevgisine ulaşabilmek ve O'nun razı olduğu şekilde yaşayabilmek için Peygamber Efendimizin sünnetine uymamız gerekir. Çünkü Allah (c.c.), en güzel örnek olarak gösterdiği Peygamberimizi aynı zamanda sünnetine ittiba edilmesi gereken bir önder olarak takdim etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de **“De ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”**⁴⁹ ayeti, Allah'ın (c.c.) sevgisine ulaşma yolunun peygamberin sünnetine uymaktan geçtiği haber verilmektedir. İstikamet ve hidayet üzere doğru yolda yürümek Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tabi olmaya bağlıdır. Çünkü doğru yola rehberlik eden odur. Peygamberimizi örnek almadan dinin doğru bir şekilde anlaşılması ve yaşanması mümkün değildir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de tüm insanlar Peygamber Efendimize iman etmeye ve ona tabi olmaya çağrılmaktadır: **“(Ey Muhammed!) De ki: “Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümrânlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. O hâlde, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resulüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.”**⁵⁰

Peygamberimizin adını saygıyla anmak ve ona salavat getirmek:

Peygamber Efendimize sevgimizin bir göstergesi de ona salat ve selam getirmektir. Salat; dua, rahmet ve mağfi-ret anlamına gelir. Selam ise esenlik ve barış anlamındadır. Bu iki kelimeden oluşan salat ü selam, dilimizde salavat getirme tabiriyle ifade edilir. En yaygın olarak bilinen salavat, sallallahu aleyhi ve sellem şeklindedir. Peygamber Efendimize salavat getirmek, ona olan bağlılığımızı teyit etmek, ona karşı sevgimizi ve hürmetimizi ifade etmek demektir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin.”**⁵¹ Müslümanlar olarak namazdaki oturuşlarda sallı barik dualarını okuyarak ve Pey-

Görsel 41: Peygamber Efendimizin Medine'de bulunan kabri ve mescidi.

⁴⁷ Tevbe suresi, 128. ayet.

⁴⁸ Ahzâb suresi, 21. ayet.

⁴⁹ Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.

⁵⁰ A'raf suresi, 158. ayet.

⁵¹ Ahzâb suresi, 56. ayet.

gamberimizin adı anıldığında salavat getirerek bizler de her fırsatta ona olan bağlılığımızı, sevgimizi ve hürmetimizi dile getiririz.

Peygamber Efendimiz kıyamet günü insanların kendisine en yakın olanın en çok salavat getiren olduğunu⁵², kendisine selam verenin selamını alacağını haber vermiştir. Bir hadisinde “*Bir kimse bana selam gönderdiği zaman, onun selamını almam için Allah (c.c.) ruhumu iade eder.*”⁵³ buyuran Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde de “*...Bana salat ü selam getiriniz. Zira nerede olursanız olun, sizin salat ü selamınız bana ulaşır.*”⁵⁴ demiştir. Kendisine salat ü selam getirmeyi bizlere tavsiye eden Peygamber Efendimiz, “*Bana salat ve selam getirin. Çünkü bu sizin için bir arınmadır.*”⁵⁵ buyururken, salat ü selam getirmeyenleri cimri olmakla nitelemiştir. “*Cimri, yanında anıldığıım hâlde bana salavât getirmeyen kimsedir.*”⁵⁶

Peygamberimize karşı vazifelerimiz konusunda bilmeliyiz ki bizler öncelikle peygambere iman edip, itaat etmeli, getirdiği dini teslimiyetle benimsemeli, onu sevip hürmet etmeliyiz. Onun sünnetine uymayı bir hayat tarzı olarak kabul etmeli, onun yolunda yürüme çabası içinde olmalıyız. Çünkü Allah’ın (c.c.) sevdiği kişiler, Hz. Peygambere uymaya çalışan, edebiyetle edeplenen, onun ahlakını ve davranışlarını kendine hayat ölçüsü olarak kabul eden kimselerdir.

6. Kur’an-ı Kerim’e Karşı Vazifelerimiz

Kur’an-ı Kerim’e saygınızı nasıl gösterirsiniz?

Kur’an-ı Kerim, Peygamberimiz Hz. Muhammed’e (s.a.v.) yaklaşık olarak 23 yıllık bir süreçte indirilmiş son ilahi kitaptır. Kur’an-ı Kerim’in son ilahi kitap oluşu, onun hükümlerinin kıyamete kadar yaşayacak olan bütün insanlar için geçerli olduğunu ifade eder. Öyleyse kim Allah’ın (c.c.) emir ve yasaklarını öğrenmek ve bunlara göre bir hayat yaşamak istiyorsa; Kur’an-ı Kerim’e başvurmalıdır. Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de insanların dünya ve ahiret saadetlerini sağlayacak olan inanç esaslarını, ibadetleri ve ahlak ilkelerini bildirerek bunlara riayet edilmesini ister.

Kur’an-ı Kerim, hiçbir değişiklik ve bozulmaya uğramadan günümüze kadar ulaşmıştır. Biz Müslümanlar önceki ilahi kitaplara da iman etmekle beraber bunların zamanla tahrif edildiğini ve geçerliliklerinin kalmadığını biliriz. İnsanlık için yegâne kurtuluş reçetesi Kur’an-ı Kerim’dir. Kur’an-ı Kerim’in Allah’ın (c.c.) sözü olduğuna iman etmek, insana sorumluluk yüklediği gibi aynı zamanda güven de verir. Çünkü Kur’an-ı Kerim’e bu iman ve bilinçle sarılan, onu hayatının merkezine yerleştiren bir Müslüman doğrudan Allah’ın (c.c.) sözüne muhatap olur. Allah (c.c.) ona seslenir, emreder, yasaklar kısacası ona her konuda yol gösterir. Bu yönüyle Kur’an-ı Kerim’i hidayet rehberi olarak kabul eden bir insan, yalnızlıktan ve yolunu kaybetmekten endişe duymaz.

Bir müjdeleyici ve uyarıcı olan Kur’an-ı Kerim, insana şah damarından daha yakın olan Allah (c.c.) tarafından indirilmiştir. Her harf ve kelimesiyle Allah’a (c.c.) ait olan bu büyük mucizeyi okuyup anlamaya çalışmak, dünyadaki en büyük nimettir. Allah’ın (c.c.) bozulmamış ve değişmemiş sözü olan Kur’an-ı Kerim’in ayet ve surelerini okurken bunların Allah’ın (c.c.) taptaze kelimeleri olduğunun daima bilincinde olur. Bu farkındalık, Kur’an-ı Kerim’in her ayetinin bizdeki etkisini artırır. Kur’an’da Allah’ın (c.c.) yüceliğine, azametine, kudretine, ilmine, iradesine dikkat

⁵² Tirmizî, Vitr, 21.

⁵³ Ebû Davûd, Menâsik, 96.

⁵⁴ Ebû Davûd, Menâsik, 96-97.

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 364.

⁵⁶ Tirmizî, Daavat, 100.

çekilmekte, kendisine akıl ve irade bahşedilen insanın yaratılış amacının da bu hakikati görek kabul etmesi olduğu ifade edilmektedir.

Allah'ın (c.c.) kendisine seslendiği insan, yüklendiği bu sorumluluğun gereğini yapmakla mükelleftir. Allah'ın (c.c.) Kura'n-ı Kerim'i vahyettiği Hz. Muhammed (s.a.v.) her konuda bize en güzel örnek (üsve-i hasene) olduğu gibi Kur'an'ı anlama ve yaşama konusunda da en güzel örnektir. Onun ahlakı Kur'an'dır. O, Kur'an-ı Kerim'in her ayet ve suresinin hakkını en ince ve titiz bir şekilde vermiştir. Ayetleri okurken gözyaşı dökmüş, Allah'ın (c.c.) azabından korkmuş, O'nun azamet ve yüceliğini beyan eden ayetlerle Allah'ı (c.c.) tesbih edip yüceltmıştır. Kur'an-ı Kerim'in ayetleri onun ve arkadaşlarının kalbine, ruhuna, damarlarına, kanına karışmıştır. O ve ashabi Kur'an'la bütünleşmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'e karşı öncelikli vazifemiz, ona gönülden inanmak ve teslim olmaktır. Allah'ın (c.c.) kitabı Kur'an-ı Kerim'i okuyarak anlamaya çalışmalı, ona bu iman ve bilinçle dört elle sarılmamızdır. O öyle bir dosttur ki, hayatımızın her aşamasında bize yol gösterir ve yardımcı olur. Kur'an-ı Kerim bir nurdur, şifadır, rahmettir.⁵⁷ Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimize verilen mucizelerin başında gelir. Bu konuda Hz. Peygamber: *"Hiçbir peygamber yoktur ki, insanların inanmaları için kendisine mucizeler verilmiş olmasın. Bana verilen ise Allah'ın vahyettiği vahiy (Kur'an-ı Kerim)dir. Bu sayede ben kıyamet günü ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümit ediyorum."*⁵⁸ buyurmuştur. Yine Resulullah Kur'an-ı Kerim'i çokça okumamız gerektiğini şöyle dile getirmiştir: *"Kur'an'ı çokça okuyunuz! Muhakkak o, kıyamet gününde kendini okuyanlara şefaahat edecektir."*⁵⁹

BİLGİ KUTUSU

"Kur'an okuyan mü'min turunç gibidir: Tadı da güzeldir, kokusu da güzeldir. Kur'an okumayan mü'min hurma gibidir: Tadı güzeldir ama kokusu yoktur. Kur'an okuyan günahkar kişi reyhan otu gibidir: Kokusu güzeldir ama tadı acıdır. Kur'an okumayan günahkar kişi ise ebucehil karpuzu gibidir: Hem tadı acıdır hem de kokusu yoktur." (Buhârî, Tevhid, 57.)

Kur'an-ı Kerim'i hürmetle ve muhabbetle okumamız da bir mü'min olarak vazifelerimizdendir. Ona olan saygımız ve sevgimiz hem dünyada hem ahirette bir nur olarak bizi kuşatır. Onu abdestli okumak Allah'ın (c.c.) kitabına saygının bir gereğidir. Peygamber Efendimiz Kur'an okumak için bir araya gelenlerle ilgili şöyle bir müjde vermektedir: *"...İnsanlardan bir grup, Allah'ın evlerinden bir evde toplanırlar. Allah'ın kitabını (Kur'an'ı) okurlar ve onu aralarında konuşarak mânâsını anlamaya çalışırlarsa, üzerlerine sukûnet (huzûr ve gönül rahatlığı) iner, onları rahmet kaplar ve melekler onların etrafını kuşatır..."*⁶⁰

Görsel 42: "Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir." (Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'an, 15.)

Kur'an-ı Kerim'i okumanın yanında anlamak ve anladığımızı yaşamak da vazifelerimizdendir. Ancak Kur'an-ı Kerim'i tam manasıyla anlayabilmemiz için kendimizi Kur'an'a açmalıyız ki Kur'an da bize kendini açsın. Bunun için de Kur'an'ı hürmetle, ihlasla, haşyetle, takvayla okumalıyız. Kur'an okuma ibadetini hakkını vererek yapmaya çalışmamız cömertliği ve bağışlaması bol olan

⁵⁷ bk. Yûnus suresi, 57. ayet.

⁵⁸ Buhârî, İ'tisam, 1.

⁵⁹ Müslim, Müsafirin, 252.

⁶⁰ Ebû Dâvud, Vitr, 14.

Rabb'imiz tarafından karşılıksız bırakılmaz. Allah (c.c.) da kendi güzel sözlerini anlamamız için kavrayışımızı ve anlayışımızı berraklaştırıp güçlendirir. Böylece hem imanımız güçlenir hem de Allah'a (c.c.) kulluk bilincimiz artar.

Kur'an okumak başlı başına bir ibadettir. Her ibadet Müslümanın ruh dünyasında bir değişim ve dönüşüme vesile olur. Mesela namaz bizi kötülüklerden alıkoyar. Allah'ın (c.c.) ezeli ve ebedi kelamı olan Kur'an da en güzel söz olarak insanın kalbini diriltip nurlandırır.

Bir Müslümanın Kur'an-ı Kerim'le ilgili vazifelerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Kur'an-ı Kerim'in son ilahi kitap olduğuna ve bütünüyle Allah'ın (c.c.) sözü olduğuna iman etmek.
- Kur'an-ı Kerim'in bozulmadan, değişmeden günümüze ulaştığına ve hükümlerinin kıyamete kadar devam edeceğine inanmak.
- Allah'ın (c.c.) sözü olan Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet olduğuna ve yüce kitabını her okuyuşumuzda Allah'ın (c.c.) bizi mükâfatlandıracağına inanmak.
- Allah'ın (c.c.) kitabını okumak için bedenen, ruhen ve kalben hazırlık yapmak.
- Kur'an-ı Kerim'i az da olsa sürekli olarak okumaya çalışmak.
- Allah'ın (c.c.) kitabına hürmet göstermek.
- Kur'an-ı Kerim'i anlamaya çalışarak ve düzgün bir şekilde okumak.
- Kur'an-ı Kerim ayetlerini hayatımıza yön verecek şekilde anlamaya çalışmak.

7. İnsanlara Karşı Vazifelerimiz

Sizce, iyi bir insan olmak için hangi davranışları yapmak hangilerinden kaçınmak gerekir?

Dinimizde Allah'a (c.c.), Peygamber Efendimize ve Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifelerimiz olduğu gibi birlikte yaşadığımız insanlara karşı da vazifelerimiz vardır. Her şeyden önce dinimiz bizlerden sorumluluk sahibi insanlar olarak diğer insanlarla ilişkilerimizi hak, hukuk, emanet, dürüstlük, sevgi, saygı, adalet gibi temel ilkeler doğrultusunda sürdürmemizi ister.

İslam dininde beşeri münasebetler alanında gözetilmesi gereken hakların başında kul hakkı gelir. Kul hakkına girmemek ve Allah'ın (c.c.) karşısına kul hakkı ihlaliyle çıkmamak bir Müslüman için en önemli ahlaki sorumluluklarından biridir. Çünkü kul hakkına girmek, ahirete bırakılmaması gereken bir vebaldir. Bu konuda öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken kul hakkı ise kişilerin can, mal ve namus emniyetleridir. Bir Müslüman diğer insanların canlarının, mallarının ve namuslarının dokunulmaz olduğu bilinciyle yaşar ve kesinlikle bu hakları ihlal edecek bir davranışta bulunmaz.

Dinimizde insanlara ve diğer canlılara zarar vermemek esastır. İslam dininde yaşama hakkı dokunulmaz kabul edilmiş ve bu durum Kur'an-ı Kerim'de "**... Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın...**"⁶¹ ayetiyle belirtilmiştir. Yine Kur'an-ı Kerim'de "**... Kim bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kimsenin yaşamasını sağlarsa bütün insanları yaşatmış gibi olur...**"⁶² buyrulur. Cana kıymak en büyük günahlardan sayılmış ve bir insanın yaşamasına vesile olmak en faziletli davranışlardan biri olarak görülmüştür.

İnsanların canları dokunulmaz olduğu gibi malları ve namusları da dokunulmazdır. İslam dininde başkalarının mallarını hırsızlık, rüşvet, gasp gibi haksız yollarla ele geçirmek haram kabul

⁶¹ İsrâ suresi, 33. ayet.

⁶² Maide suresi, 32. ayet.

edilmiş ve büyük günahlardan sayılmıştır. Yine diğer insanların namusuna dil uzatmak, şeref ve itibarlarını zedelemek, gıybetlerini yapmak, alay etmek, mahremiyetlerini araştırmak gibi hak ihlali sayılan fiiller yasaklanmış ve her birine ağır cezalar öngörülmüştür.⁶³

Bu konuda Peygamber Efendimiz de Müslümanlar arası ilişkilerin nasıl olması gerektiğini belirttikten sonra can, mal ve namus emniyetine dikkat çekmiştir: *“Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızdırtmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah’ın kulları kardeş olunuz. Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. -Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki- Takva buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her Müslümanın kanı, malı ve ırzı, başka Müslümana haramdır.”*⁶⁴

Bir başka hadisinde ise Sevgili Peygamberimiz yine Müslümanların birbirleriyle olan hukukunu dile getirerek şöyle buyurmuştur: *“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.”*⁶⁵

Dinimizin ahlaki prensipleri, toplumsal yapıyı karşılıklı sevgi ve saygı esaslarına göre kurmaya, haklara riayet etmeye, bireysel ve toplumsal sorumlulukları yerine getirmeye yöneliktir. Bu yönüyle dinimizde herkes bir arada yaşamının gerektirdiği vazifeleri yerine getirmekle mükelleftir. İnsanlara karşı sorumluluklarımız arasında birbirimizi sevmek ve karşılıklı haklarımıza saygı göstermek de vardır. Toplumun diğer üyeleriyle uyumlu bir şekilde yaşayabilmek için karşılıklı sevgi ve saygı gerekir. Bu konuda Peygamber Efendimiz *“Büyüklerimize saygı göstermeyen ve küçüklerimize merhamet duymayan bizden değildir.”*⁶⁶ buyurarak toplumsal yapımızın saygı ve sevgi temelli olması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışmak, üretmek, yakınlarımıza ve topluma yük olmamak, kamuya ait malları, okulları, hastaneleri, ormanları ve çevreyi korumak da toplumsal görevlerimizdendir.

Görsel 43: Dinimiz büyüklerimize saygı, küçüklerimize sevgi göstermeyi emreder.

Kur’an-ı Kerim’de ve sünnette emredilen ahlaki davranışlar toplumda huzur, güven ve istikrarı sağlamayı; birlik ve beraberliğin hâkim olduğu erdemli bir toplum oluşturmayı hedefler. Yardımlaşmak ve dayanışmak, sevinçleri ve kederleri paylaşmak, birlik ve beraberlik ruhuyla hareket etmek gibi ahlaki tutumlar bir arada yaşamının vazgeçilmez gereklerindedir. Uzak durulması istenen davranışlar ise toplumu derinden sarsacak, huzur ve emniyeti bozacak kötülüklerdir. İslam dininde bütün emir ve yasaklar toplumda huzur ve güvenin sağlanmasına, insanların bir arada mutlu bir şekilde yaşamasına ve birlikteliğin muhafazasına dönüktür.

⁶³ bk. Bakara suresi, 188. ayet; Nisâ suresi, 29. ayet; Maide suresi, 38. ayet; Nûr suresi, 4, 23. ayetler; Hucurât suresi, 11-12. ayetler.

⁶⁴ Buhârî, Edeb, 57; Müslim, Birr, 32.

⁶⁵ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.

⁶⁶ Tirmizî, Birr, 15.

İslam dininde beşeri ilişkilere ve bu ilişkilerin temelini oluşturan ahlaki özelliklere çok önem verilmiştir. Örneğin **“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”**⁶⁷ ayetinde adalet, ihsan, yakınları gözetmek gibi iyilikler emredilirken; her türlü çirkin iş, fenalık ve azgınlık yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz bir hadisinde Müslümanı, **“Dilinden ve elinden (gelecek kötülükler konusunda) Müslümanların güven içinde oldukları kimse!”**⁶⁸ diyerek tarif etmiştir. Bir diğer hadisinde ise **“Sizden biriniz kendisi için istediğini Müslüman kardeşleri için de istemedikçe gerçek manada mü’min olamaz.”**⁶⁹ buyurarak insanlar arasındaki ilişkileri her yönüyle kuşatan ve bütün ahlaki davranışların özünü teşkil eden bir ilkeye dikkat çekmiştir. Karşılıklı vazifelerimiz arasında selamlaşmak, davete icabet etmek, zor zamanlarında yardımlaşmak, hastaları ziyaret etmek, cenazelere katılmak da vardır. Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır: **“Müslümanın Müslüman üzerinde altı hakkı vardır. Karşılaştığında selam verir, davetine icabet eder, aksırdığı zaman elhamdülillah derse yerhamükallah der, hastalandığında ziyaretini yapar, öldüğünde cenazesinin ardından yürür, kendisi için sevdiğini o kardeşi için de sever.”**⁷⁰

Görsel 44: Darda kalanlara yardım etmek insani vazifemizdir.

Dinimizde insanlar arası ilişkilerin en temel esası adalettir. İnsanlara karşı vazifelerimiz arasında ilk sırada yer alan adalet, toplumsal yapımızın temel taşıdır. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de Peygamber Efendimize hitaben **“... Eğer hüküm verersen, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah adil olanları sever.”**⁷¹ buyrularak verilecek hükümlerde adaletin gözetilmesi gerektiği bildirilmiştir. Aynı şekilde **“Allah size, mutlaka emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür.”**⁷² ayetiyle bizlere de emanetleri ehline vermemiz ve adaletle hükmetmemiz emredilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de yer alan ahlaki prensipler Allah’ın (c.c.) insanlara gönderdiği diğer ilahi kitaplarda da yer alır. Bu konuda **“Vaktiyle biz, İsrailoğullarından yalnızca Allah’a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz almış ve ‘İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin’ diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz.”**⁷³ ayeti inanç, ibadet ve ahlak konularının bütün insanlara baştan beri vahyedildiğini göstermektedir. Yine Kur’an-ı Kerim’de **“Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.”**⁷⁴ buyrularak insanlar, inanç esasları yanında ahlaki açıdan da emir ve yasaklarla sorumlu tutulmuşlardır.

⁶⁷ Nahl suresi, 90. ayet.

⁶⁸ Buhârî, İman, 5; Müslim, İman, 66.

⁶⁹ Buhârî, İman, 7; Müslim, İman, 71-72.

⁷⁰ İbn Mâce, Cenaiz: 43.

⁷¹ Maide suresi, 42. ayet.

⁷² Nisâ suresi, 58. ayet.

⁷³ Bakara suresi, 83. ayet.

⁷⁴ Nisâ suresi, 36. ayet.

İnsanlar arası ilişkilerde gözetilmesi gereken temel ilkelerden biri de iyilik ve takvada yardımlaşmak, kötülük ve haddi aşma durumlarında yardımlaşmamaktır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de "... **İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir.**"⁷⁵ buyrulurak insanlar arası ilişkinin iyilikte yardımlaşma anlayışına dayanması gerektiği bildirilmiştir.

Toplumsal vazifeler alanında Kur'an-ı Kerim'in temel ilkelerinden biri de emr-i bil maruf nehy-i anil münkerdir. İyiliklerin yaygınlaştırılması ve kötülüklerin engellenmesi anlamına gelen bu ilke, bir toplumun varlığını istikamet üzere devam ettirebilmesi için beşeri münasebetlerde mutlaka gözetilmesi gereken bir ilkedir.

Dinimizin ahlaki ölçüler olarak ortaya koyduğu güzelliklere uymak ve kötülüklerden uzak durmak, sadece bireysel bir tercih değil aynı zamanda diğer insanlara karşı da bir vazifedir. Bu vazifelerin yerine getirilmesi hem bu dünya hayatında mutlu ve huzurlu yaşamayı sağlar hem de ahirette ebedi saadete vesile olur. Bu sebeple diğer insanlara karşı vazifelerimizi yerine getirmeli; adalet, sevgi, saygı, dürüstlük, dayanışma, yardımlaşmak, kedere ve sevince ortak olmak gibi faziletleri birer ahlaki sorumluluk olarak benimsemeliyiz.

 İNSANİ İLİŞKİLERDE DİNİMİZCE EMREDİLEN BAZI GÜZELLİKLER	İNSANİ İLİŞKİLERDE DİNİMİZCE YASAKLANAN BAZI KÖTÜLÜKLER
Adalet Affetmek Ahde vefa Cömertlik Doğruluk Emanete sadakat Fakirleri gözetmek Hastaları ziyaret etmek Yaşama hakkına saygı Hayırda yarışmak Hediyeleşmek İffetli olmak İhsan İnsanların ayıplarını örtmek İnsanlar arasında barışı sağlamak İyilik Komşulara iyi davranmak Kolaylaştırmak Merhamet Müsamaha Saygı Sevgi Sıla-i rahim Yardımlaşmak Ziyaretleşmek	Alay etmek Ayıp araştırmak Başkasının elindekine göz dikmek Bozgunculuk Cimrilik Dargınlık Dedikodu Emanete hıyanet Gasp Haset Hayasızlık Hırsızlık Hile İftira atmak İkiyüzlülük yapmak İnsanları aldatmak İyilikleri başa kakmak Kıskançlık Kibir Kin Kötü zan Lakap takmak Öldürmek Riya Yalan söylemek Zorbalık

⁷⁵ Maide suresi, 2. ayet.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Ahlakı tanımlayarak İslam ahlakının konusunu ve gayesini açıklayınız.

.....

2. İslam ahlakının temel kaynaklarını açıklayınız.

.....

3. Terbiye ile ahlak arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....

4. İman, ibadet ve ahlak arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....

5. Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

.....

6. Peygamberimize karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

.....

7. Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

.....

8. İnsanlara karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

.....

9. Peygamber Efendimizin ahlakıyla ilgili bir ayet meali yazınız?

.....

10. Peygamber Efendimizin ahlakını anlatan bir hadis yazınız?

.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Ubudiyet; Yüce Allah'a kulluk etmek demektir. Sadece Allah'a (c.c.) kul olmayı seçmiş bir Müslümanın yapmakla sorumlu olduğu kulluk vazifeleri vardır.

Aşağıdakilerden hangisi Allah'a (c.c.) karşı yerine getirmemiz gereken kulluk vazifelerinden biri olamaz?

- A) Varlığına ve birliğine iman etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak
- B) Emirlerine uyup, yasaklarından kaçınmak
- C) Günah ve hata işlediğimizde tövbe etmek
- D) Azabından korkmak, rahmetinden ümit kesmemek
- E) Sadece çaresiz kalındığında O'na dua etmek

2. Allah'a (c.c.) karşı kulluk bilinciyle hareket etmek demektir. Bu bilinç sayesinde Müslüman Allah'a (c.c.) asi olmaktan, küfre ve şirke düşmekten, haram filleri işlemekten sakınır, kendini korur.

Yukarıda tanımı verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Takva
- B) Teslimiyet
- C) Marifet
- D) Vazife
- E) Recâ

3. İslam ahlakı hem teorik açıdan hem de pratik yönüyle Kur'an-ı Kerim ve sünnet temelleri üzerinde yükselir. Çünkü İslam ahlakında ele alınan her bir başlığın mutlaka ya Kur'an-ı Kerim'de ya da Peygamberimizin sünnetinde bir karşılığı vardır. Bu iki temel kaynak birbirini bütünleyerek İslam ahlakını oluşturur.

Yukarıdaki paragrafta anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İslam ahlakının oluşumunda Kur'an ve sünnetin etkisi yoktur.
- B) İslam ahlakı filozofların ahlak teorilerinden doğmuştur.
- C) İslam ahlakçıları eserlerinde filozofların ahlak anlayışlarından etkilenmiştir.
- D) İslam ahlakının temel kaynakları Kur'an ve sünnettir.
- E) İslam ahlakı sadece teorik bazı kurallardan oluşur.

4. I- "De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.'" (Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.)

II- "Allah ve melekleri, Peygambere çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin." (Ahzâb suresi, 56. ayet.)

III- "Müminlerin, Peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir..." (Ahzâb suresi, 6. ayet.)

IV- "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir." (Ahzâb suresi, 40. ayet.)

V- "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya suresi, 107. ayet.)

Yukarıdaki ayetlerden hangisi Peygamberimizin sünnetine uymakla ilgilidir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

**C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri, verilen kelimelerle doldurunuz.
(ubudiyet, takva, recâ, tövbe, havf, vazife, teslimiyet, tazim, muhabbet, marifet)**

1. Yapmakla sorumlu olduğumuz iş, ödev ve görev:
2. Yüce Allah'a kul olmak:
3. Yüce Allah'ı bilmek, tanımak:
4. Yüce Allah'a duyulan sevgi:
5. Allah'ın (c.c.) yüceliğine uygun saygı ve edep içinde olmak:
6. Yüce Allah'a gönülden bağlanmak:
7. Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uyma konusundaki sorumluluk bilinci:
8. Günah ve hatalar sebebiyle Allah'tan (c.c.) korkmak:
9. Allah'ın (c.c.) merhamet ve affını ümit etmek:
10. Günahlardan pişman olup, Allah'a (c.c.) dönmek:

D. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanları "D", yanlış olanları "Y" ile işaretleyiniz.

1. (....) İslam, aynı zamanda ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den (a.s.) beri peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi dinlerin ortak adıdır.
2. (....) Dinimizin bütün hükümlerinde olduğu gibi ahlaki ilkelerinde de Kur'an ve sünnet belirleyicidir.
3. (....) Terbiye ve ahlak arasında herhangi bir ilişki yoktur.
4. (....) Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifemiz sadece okumaktır, anlamaya ve yaşamaya çalışmak gibi bir sorumluluğumuz yoktur.
5. (....) Peygamber Efendimize salatü selam getirmek ona olan saygımızı ve bağlılığımızı ifade eder.